

Drömmen om Europa

en studie av ledarskribenters bild av företeelsen flyktingbåtar

Abstract

Denna studie har skett mot bakgrunden av den flyktingsituation som uppstod i Europa under 2015, där många flyktingar kom att mista livet under sin färd på fartyg över Medelhavet. Syftet med analysen är att genom en diskursanalys som tar avstamp i socialkonstruktivismens tankar gällande språkets påverkansbarhet på individens tankar och handlingar, blottlägga ledarskribenters bild av flyktingbåtar och om, och hur, denna bild har förändrats mellan åren 2015 till 2019. Genom Norman Faircloughs kritiska diskursanalytiska verktyg modalitet och transitivity samt Håkan Jönsons problemkomponenter har ledarartiklar från Aftonbladet, Dagens Nyheter samt Svenska Dagbladet studerats. Resultatet visar på att en förändring har skett i hur flyktingbåtar som företeelse framställs, där flyktingar som dör i Medelhavet är den centrala utgångspunkten 2015 till att 2019 istället handla om EU:s asylpolitik.

Nyckelord: diskursanalys, ledarartiklar, migration, flyktingbåtar

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemformulering	2
1.2	Syfte och frågeställning	2
1.2.1	Definition av begreppet flyktingbåtar	3
1.2.2	Definition av begreppet ledarskribent.....	3
2	Tidigare forskning	4
2.1	Medias skildring av flyktingbåtar	4
3	Materialdiskussion	6
3.1	Tillvägagångssätt vid insamling av material.....	6
3.2	Materialets begränsningar	6
4	Teoretiska utgångspunkter och metod	8
4.1	Socialkonstruktivism.....	8
4.2	Diskursanalys.....	9
4.2.1	Kritisk diskursanalys.....	10
4.2.2	Problemperspektiv	11
4.3	Tillvägagångssätt vid analys	13
5	Analys	14
5.1	Slutsats	22
5.2	Avslutande diskussion	23
6	Referenser	25
7	Bilagor	27

1 Inledning

I september 2015 – i spåret av 2010-talets flyktingkris till Europa – fick världen bevittna när en turkisk polis bar en livlös treårig syrisk pojke som hade sköljts upp på en turkisk strand i staden Bodrum. Han var en av ett tiotal som omkom efter försök att ta sig från Turkiet till Grekland, för att nå EU i hopp om ett tryggare liv (Smith, 2015).

För Sveriges del har den syriska pojkens livsöde porträtterats medialt, liksom liknande händelser där fenomenet flyktingbåtar har fått stå i centrum för det skrivna ordet. Mot bakgrund av detta kommer uppsatsen behandla ledartiklar publicerade på ledarsidorna i tre av de största svenska tidningarna – *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter* samt *Svenska Dagbladet* i syfte att besvara frågeställningarna: *vilken bild av flyktingbåtar förmedlar ledarskribenter i svensk press, skiljer sig denna bild över tid och i så fall hur?*

Sex ledartiklar kommer analyseras, tre från året 2015 där två av ledartiklarna publicerades i *Aftonbladet* och *Dagens Nyheter* i samband med en flyktingbåttragedi och en ledartiklar från *Svenska Dagbladet* som publicerades ett par månader senare – deras första ledartiklar att behandla ämnet efter tragedin. Vidare kommer tre artiklar från året 2019 analyseras där två av ledartiklarna publicerades i *Aftonbladet* och *Dagens Nyheter* i samband med ännu en flyktingtragedi och en ledartiklar som publicerades i *Svenska Dagbladet* ett par månader senare. Även denna gång valdes den första ledartikeln från *Svenska Dagbladet* som behandlade ämnet flyktingbåtar efter den flyktingbåttragedin. Materialet analyseras genom diskursanalytisk metod där språket ligger till grund för analysen och tar avstamp i en socialkonstruktivistisk tankemodell som utgår från att världen inte skall ses som given utan snarare påverkansbar av individens tankemönster. Diskursanalysen – som presenteras under metodkapitlet 4.2.1 – utgår från Norman Faircloughs kritiska diskursanalytiska begrepp modalitet samt transitivitet som presenteras i *Diskursanalys som teori och metod* skriven av Jørgensen-Winther m.fl. (2000). Där modaliteten handlar om att analysera graden av säkerhet i hur sättet skribenter uttrycker sig på, och där transitivitet lägger fokus på att klargöra hur processer och händelser är förenade med objekt och subjekt. Vidare används Håkan Jönsons (2008) *problemperspektiv* i analysen – som går att finna i 4.2.2 – vilket är ett diskursanalytiskt verktyg som utgår från vad Jönson menar är problemkomponenter med tillhörande frågeställningar – vilka presenteras i 4.3 - där sex av sju problemkomponenter är valda för denna analys.

Ledartiklarna som analyserats redovisas i analyskapitlet och presenteras i ordningsföljd efter publiceringsdatum, där citat och våra tolkningar av dessa sedan ligger till grund för vår slutsats.

1.1 Problemformulering

Det har länge varit känt att den roll som massmedia – som ofta kallas den tredje statsmakten – har inte bör underskattas. Medias roll är av vikt för den enskilde individen som är på jakt efter nyhetsrapporteringar och en stor del av människans kunskapsbank är belagd med, och avhängig, den information som press, TV och radio har förmedlat. Att massmedia har en sådan stark förankring i individens medvetande, samt sådant genomslag i samhället i stort, innebär således att de även äger en del av kontrollen över hur människor tolkar, samt vad de tycker gällande, sin omvärld (Strömbeck, 2015, s. 4, 6).

Sakfrågor som migration och asyl har kommit att bli ett av vår tids hetaste ämnen att diskutera och debattera, och ledarsidorna i svensk dagspress är inget undantag. Snarare är detta ett aktivt ämne för ledarskribenter som – i olika stor utsträckning – beskriver fenomenet i både positiva och negativa termer (Bolin, Hinnfors & Strömbäck, 2016, s. 205). Sedan 2015 har den svenska flyktingdebatten varit aktiv, och flyktingbåttragedier under 2015 har lett till att flyktingbåtar som företeelse debatterats på olika ledarsidor i svensk press. Det är texter som berör den enskilda individen – precis som gruppen – och skapar sammanhang, människor emellan. Genom den digitala utvecklingen har ledarsidor kommit att bli bland det mest delade skrivna materialet på olika sociala medier och utgör följaktligen en källa till påverkan, inte bara för den som sprider materialet vidare utan även för de människor som hämtar in informationen i andra hand (Bolin m.fl., 2016, s. 193, 200; Boréus & Bergström, 2019, s. 17).

Mot bakgrund av ovan förståelse av medias påverkansbarhet på den enskilde individen anser vi att det finns skäl att analysera ledarsidor i frågan om flyktingbåtar eftersom ledarsidor utgör argumenterande texter – som antingen belyser den enskilde tidningens politiska ståndpunkt i frågan eller ledarredaktionens politiska åsikt – som kan ha en påverkan på sina läsare.

1.2 Syfte och frågeställning

I samband med flyktingkrisen 2015 sände EU ut fartyg för att rädda flyktingarna. Dessa europeiska räddningsaktioner har under 2019 i stort sett helt avbrutits, samtidigt som den europeiska asylpolitiken blivit allt mer hårdför. Trots detta ger sig flyktingar ut på havet i hopp om att nå kontinenten. För att undersöka hur denna förändring framställs i media har vi för avsikt att undersöka ledarsidor i tre svenska tidningar – Aftonbladet, Dagens Nyheter samt Svenska Dagbladet – för att synliggöra den ansats som ledarskribenterna i de tre tidningarna förmedlar gällande fenomenet flyktingbåtar, då dessa texter kan påverka läsarens åsikter i ämnet. Detta kommer vi genomföra genom att utgå från frågeställningarna:

- Vilken bild av flyktingbåtar förmedlar ledarskribenter i svensk press?

- Skiljer sig denna bild över tid, och i så fall hur?

1.2.1 Definition av begreppet flyktingbåtar

När landsomfattande konflikter uppstår – eller människor av annan anledning behöver söka tillflykt till annan plats – är båt och fartyg ett möjligt alternativ för många individer. Med detta sagt kommer vi analysera artiklar som handlar om flyktingar som tar sig via båt över Medelhavet för att nå europeisk gräns. Dessa båtar menar vi är flyktingbåtar.

1.2.2 Definition av begreppet ledarskribent

En svensk dagstidning består traditionellt av två separata delar; dels den nyhetsrapporterande avdelningen som enligt pressetiska reglementen skall vara en arena för objektivitet och opartiskhet, dels ledarsidorna som utgår från den enskilda tidningens politiska ståndpunkt. På ledarsidorna i respektive tidning kan det finnas dels den skrivna texten under rubriken ”Ledare”, som ofta är osignerad och framhåller ledarredaktionens allmänna hållning i ett ämne, men även krönikor och andra opinionsbildande artiklar, där det tydligt framgår vem avsändaren i det givna fallet är. I detta fall definierar vi ledarskribent för alla skribenter som skriver under huvudrubriken ledarsida alternativt huvudrubriken ledare.

2 Tidigare forskning

Under 1980-talet kunde svensk forskning visa på att medias roll gällande opinionsbildning i Sverige var ytterst relevant som studieobjekt. I *Mäktiga massmedier. Studier i opinionsbildning* visade Kent Asp (1986) på att individens åsikter inom olika politikområden var ett direkt resultat av medias beskrivning av det politiska läget. De politiska sakområden som media framställde för sina följare visade sig ha en starkare inverkan på den enskilde individen än vad människor i personens omgivning hade för individuella politiska ställningstaganden. Det vill säga att det som förmedlades via media upplevdes generellt som mer trovärdigt och åsiktsgrundande än det som vänner och bekanta uttalade om samma spørsmål (Asp, 1986, s. 351). Asp kom senare att mynta begreppet ”medialisering”, ett begrepp som vidareutvecklade och belyste medias betydande kontroll över individers medvetande – framförallt inom den politiska sfären där politiken helt enkelt modererar sig utefter vad massmedia begär och väljer att belysa (Strömbäck, 2004, s. 129 – 130).

Vidare har Asp även utvecklat teorier kring begreppet medielogik som förtydligar att medias format och förutsättningar i sig skapar ramar för det som återges. Det inbegriper bland annat vilka ämnen som väljs ut för rapportering, utifrån vad som passar bäst i det givna ögonblicket, samt att det ofta finns en given mediedramaturgi som följs, där ett ämne har en början, mitt och slut och därmed av nödvändighet är i förändring över tid då en och samma berättelse inte kan återberättas gång efter annan (Asp, 1990, s. 8 – 9).

Av ovan nämnda aspekter är vår analys av ledarsidor gällande företeelsen flyktingbåtar relevant eftersom ledarsidor ingår i massmedia. Vår analys kommer presentera den bild ledarskribenter har av flyktingbåtar som fenomen, vilket inte endast påvisar ledarskribenters åsikter i ämnet, utan även ger en bild av vad samhället i stort – såväl politiskt som individuellt – kan ha för ståndpunkt gällande företeelsen flyktingbåtar. Vår analys kan därför bidra till en förklaring till den politik som förs från svenskt håll gällande flyktingbåtar som företeelse.

Mycket gedigen forskning har bedrivits på området om hur människor generellt påverkas av det som media skriver. Nedan belyses en studie som visar på komplexiteten i medias framställning och att subtila signaler, och som i detta fall val av foto, kan spela en betydande roll vid mottagarens tolkning.

2.1 Medias skildring av flyktingbåtar

I den australiensiska studien *The visual dehumanisation of refugees* undersöker Bleiker m.fl. (2013) vilken roll publicerade pressfoton spelar i den allmänna

politiska debatten rörande flyktingar som anländer till Australien via båt. Forskarna gör detta genom att granska förstasidorna i två ledande dagstidningar – *The Australian* och *Sydney Morning Herald* – under två olika tidsintervaller då flyktingar som anländer per båt till kontinenten var särskilt debatterad. Metoden som används för att genomföra studien sker via en visuell innehållsanalys där bilder på hur asylsökande porträtteras kategoriseras utefter fyra begreppsklasser – som individer, som mindre grupp på två till tre personer, som mellanstor grupp på fyra till femton personer eller som en stor grupp på sexton personer eller fler (Bleiker, m.fl., 2013, s. 398-399, 404).

Analysen visade enligt forskarna, att ett extremt litet antal förstasidesbilder där asylsökande porträtterades föll inom kategori ett, det vill säga där de framställdes som enskilda individer, 66 procent av det utvalda materialet var istället sådant där förstasidesbilderna porträtterade flyktingar som anlände till nationen i grupper om två eller fler. Mot bakgrund av detta drog forskarna slutsatsen att media medverkar till att påverka den allmänna bilden generellt, samt också debatten kring asylsökande eftersom pressfotografierna inbjuder till ett betraktande på avstånd av flyktingar snarare än ett personligt inkännande, något som ett mer individuellt porträtterande skulle ha inbjudit till. Resultatet av detta, enligt studien, är att flyktingar betraktas som ett hot som anländer utifrån, snarare än offer som har behövt lämna hemmet för en tryggare plats att bo på, ett synsätt som forskarna menar råder även i andra delar av världen när flyktingar antrar nytt land per båt, vilket de baserar på tidigare studier från andra delar av världen där flyktingar generellt beskrivits som en grupp som hotar den välfärd som råder i det land som de flyr till (Ibid, s. 413-414).

Ovan nämnda studie visar på att medias framställning av flyktingbåtar får konsekvenser för den politiska debatten, liksom hur den enskilde individen uppfattar denna företeelse. Då vi inte har kunnat finna liknande svensk forskning som berör medias framställning av flyktingbåtar som företeelse – gällande visuell analys av bilder eller analys av text – anser vi att vår analys är relevant eftersom den kan bidra till en förklaring till varför den svenska politiska debatten som rör flyktingbåtar som företeelse ser ut som den gör idag.

3 Materialdiskussion

I detta kapitel avser vi att presentera hur vi har gått tillväga vid vår materialinsamling, samt redogöra för de begränsningar vi har valt att göra inför vår analys. Tre tidningars ledarsidor skall studeras – Aftonbladet, Dagens Nyheter samt Svenska Dagbladet. Dessa utgör våra primärkällor och kommer att användas för att beskriva flyktingbåtar som företeelse.

3.1 Tillvägagångssätt vid insamling av material

Artiklarna som ligger till grund för undersökningen har inhämtats från databasen Retriever Research. Denna innehåller en stor mängd artiklar där det genom avancerade funktioner går att få fram artiklar med hjälp av olika sökord samt filteravgränsningar. Detta innebär således att sökningar kan ge ett stort antal träffar – uppemot flera tusen artiklar – som gestaltar invandring och migration, vilket då kräver mer inriktad sökning i databasen för att få fram de relevanta artiklarna som sedan skall analyseras.

Då vår analys söker svar på ”vilken bild av flyktingbåtar förmedlar ledarskribenter i svensk press?” är flyktingbåtar som sökord relevant för oss men även andra ord kan vara av relevans då artikelförfattare implicit kan referera till flyktingbåtar genom att skriva exempelvis “Flyktingar som tar sig över Medelhavet”, därför har exempelvis sökordet Medelhavet tagits med i materialinsamlingen. Sökorden vi har använt oss av presenteras i bilaga 1. Detta i kombination med avgränsning för våra valda perioder 2015-01-01 till och med 2015-12-31 samt 2019-01-01 till och med 2019-12-31, samt att begränsa urvalet till ledarartiklar och de tidningar vi ämnar undersöka – Aftonbladet, Dagens Nyheter samt Svenska Dagbladet. Eftersom detta resulterar i en uppsjö av olika artiklar där vissa är mer relevanta för vår undersökning än andra krävs det ännu en avgränsning vilket redovisas nedan.

3.2 Materialets begränsningar

Dagens Nyheter (oberoende liberal), Aftonbladet (obunden socialdemokratisk) och Svenska Dagbladet (oberoende moderat) utgör undersökningens primärmaterial.

Anledningen till att vi valt dessa tidningar beror på deras varierande politiska ansatser, vilket bidrar till att utesluta att resultatet påverkas av en specifik politisk hållning. Vidare är dessa tre tidningar Sveriges största tidningar – med respektive politiska ansats – vilket innebär att de har stora möjligheter till att eventuellt påverka en betydande del av det svenska folket. Tidningen Expressen, som är oberoende liberal, har valts bort – trots att den nationellt sett är större än Svenska Dagbladet – på grund av att Dagens Nyheter står för den oberoende liberala hållningen i vår analys. Eventuell kritik mot att Aftonbladet är en kvällstidning kan avfärdas då olika sorters mediekällor i samband med spridningen av tidningarnas olika politiska ansatser bidrar till att skapa en bättre verklighetsbild (Börjesson, 2003, s.16).

Vi har valt att analysera ledarartiklar som publiceras på ledarsidan i respektive tidning. Ledarsidan publiceras traditionellt sett på en sida med en framträdande placering i tidningen – vanligtvis sidan 2 – och till skillnad från allmän nyhetsrapportering är ledarsidan den sektion där tidningen och redaktionens politiska åsikter uttrycks.

Materialinsamlingen av ledarartiklar har inhämtats från två olika nedslag, år 2015 och 2019. Det första nedslaget vi valt att begränsa vår undersökning till – år 2015 – beror på den globala flyktingkris som pågick, där över en miljon människor på flykt tog sig till Europa över Medelhavet (SVT, 2020). Det andra nedslaget – år 2019 – ligger nära i tiden, men också tillräckligt långt bort för att kunna undersöka hur framställningen har förändrats över tid, något som vi har för avsikt att göra då vår andra frågeställning ämnar söka svar på om ledarskribenternas framställning av flyktingbåtar som företeelse har förändrats över tid.

Totalt har 54 artiklar insamlats varav Aftonbladet står för 23 stycken, Svenska Dagbladet 15 stycken och Dagens Nyheter 16 stycken där majoriteten (40) av dessa artiklar är publicerade under perioden 2015. Efter en genomgång av ledarartiklarna har sammanlagt 6 stycken identifierats som relevanta för vår analys och kommer således behandlas i denna undersökning. Dessa har valts ut då de är centrerade runt fenomenet flyktingar som tar sig över havet med båt, artiklarna från Aftonbladet samt Dagens Nyheter är dessutom publicerades i samband med flyktingkatastrofer på Medelhavet där flyktingar omkom i drunkning. Detta gäller dock inte Svenska Dagbladet som inte publicerade ledarartiklar vid samma tidpunkt och därför har vi valt ledarartiklar från denna tidning som publicerades närmast inpå dessa tillfällen och som behandlar flyktingar som tar sig med båt över Medelhavet

I resterande artiklar som samlats in är det inte flyktingbåtar som är centralt, utan fenomenet används mer för att underbygga argument om exempelvis miljö eller ekonomisk politik.

4 Teoretiska utgångspunkter och metod

Vi tar avstamp i en socialkonstruktivistisk tankemodell, vilket ger anledning till en förklaring av vad denna teori bygger på. Vidare har vi för avsikt att genomföra en diskursanalys som bygger på Norman Faircloughs kritiska diskursanalytiska begrepp *modalitet* samt *transitivitet* som Jørgensen-Winther m.fl. (2000:87) beskriver i sin bok *Diskursanalys som teori och metod* där vi även använder oss av Håkan Jönsons (2008) *problemperspektiv*. Båda dessa analysverktyg kommer beskrivas nedan.

4.1 Socialkonstruktivism

Ett av socialkonstruktivismens fundament är en generell skepticism samt ett ifrågasättande rörande varför människan uppfattar och läser in verkligheten på ett visst sätt. Givna sanningar och förutfattade meningar på hur världen är beskaffad bör – enligt socialkonstruktivister – synas i sömmarna eftersom en objektiv sanning helt opåverkad av mänsklig tolkning och mänskligt samspel inte är möjlig. Socialkonstruktivismen utgår från ett ontologiskt synsätt där verkligheten inte ses som given och satt, utan ständigt reflekterande genom – och påverkad av – mänskligt medvetande. Teorin utgår därmed från att människan i grunden är en social varelse och i allra högsta grad påverkansbar av den värld som hen befinner sig i (Burchill m.fl., 2013, s. 226; Burr, 2015, s. 2-5). Detta då människan ständigt skapar kunskap och uppfattningar om sin omvärld och denna bygger på de tankemönster samt de förutfattade meningar om omvärlden som utmärker den tid och miljö som personerna lever och verkar i.

Mot denna bakgrund framhåller socialkonstruktivismen den avgörande betydelsen av interaktionen människor emellan. För det är i den dagliga konversationen, i mötena och i informationsförmedlandet som världen – så som människan uppfattar den – skapas. Något som innebär att inte minst språket och olika sätt att uttrycka sig är av största vikt att studera för den som vill förstå de bakomliggande mekanismerna i denna ständigt pågående sociala konstruktion. Vidare menar det socialkonstruktivistiska synsättet gällande vilka ramar som en människa verkar inom inte endast begränsar sig till språket i sig, utan inkluderar även de tankar som florerar och de tankar som tänks. Språket – såväl talat som nedtecknat – utgör med andra ord själva förutsättningen för individens tankar (Burr, 2015, s. 2–5, 10).

Ovan nämnda socialkonstruktivistiska aspekterna påvisar att en analys av ledarartiklar är relevant, för som tidigare nämnts är opinionsbildande material – exempelvis ledarartiklar – bland det mesta delade materialet på sociala medier och påverkar således ett stort antal individer. Detta innebär att en analys av ledarartiklar kan synliggöra dels den diskurs som ledarskribenter verkar inom och även ge förklaringar till de åsikter som samhället bär eftersom människor inte endast påverkas av det talade ordet utan också av det skrivna.

Socialkonstruktivisterna anser vidare att all denna kunskap som skapas i samspelet människor emellan även hänger tätt samman med de faktiska handlingar som utförs i den givna kontexten. Med andra ord innebär den sociala konstruktionen att den grund, på vilken beslut i ett samhälle fattas med vissheten om att det som förutsätts vara rätt och riktigt i en kontext, inte nödvändigtvis behöver vara det i en annan. Eller för den delen att det som rådde som en sanning för exempelvis hundra år sedan, inte med självklarhet är det idag (Ibid, s. 2–5). Då språket – talat som skrivet – synliggör den givna kontexten där och då och förklarar individers handlingar kan vår analys av ledarartiklar – vars syfte är att påverka den politiska agendan – användas till att skapa en förståelse gällande politiska vägval angående flyktingbåtar.

4.2 Diskursanalys

Vi har valt att analysera ledarsidor i tre svenska tidningar för att söka svar på vilken bild ledarskribenter har på flyktingbåtar. Skribenterna stöder – på ett eller annat sätt – den politiska hållning som respektive tidning har, och mot denna bakgrund samt mot ovan nämnda beskrivning av diskurs utgör således ledarsidorna en diskurs i sig självt. Dels då texterna tar ställning till den pågående samhällsdebatten i samhället och dels då tidningarna sinsemellan för ett ständigt pågående samtal om politiska vägval. Utöver denna diskurs går det även att betrakta ledarsidorna som en del av ett större sammanhang då de via sina texter manifesterar sin verklighet av ett rådande samhällsklimat där de genom ord löpande kommenterar sin samtid. Att detta sker utifrån en politisk agenda, och med en argumentativ ambition att övertyga mottagaren, anser vi gör det än mer nödvändigt att analysera texterna på djupet och även försöka blicka bortom de skrivna orden för att på så sätt inte endast belysa vad som faktiskt står i texterna utan även hur och varför detta skrivs.

Liksom ledarskribenterna befinner sig i en diskurs gör även vi som analyserar deras texter det. Detta innebär att analysen är gjord utefter den kontext vi själva befinner oss i, där våra tolkningar av materialet ligger som grund för vår slutsats. Något som således innebär att det inte är självklart att någon annan forskare skulle få samma resultat då de kanske verkar i en annan diskurs än oss.

Diskurs som begrepp har kommit att tolkas på olika sätt, vilket har föranlett till en vattendelare mellan de olika alternativ som över tid har beskrivit hur en diskursanalys kan genomföras. En tolkning av begreppet handlar om vad Bergström & Boréus (2019:254) beskriver som "[...]diskurs ses som talad eller skriven text.", vilket i denna mening innebär att den valda texten analyseras utan att den kopplas

till den kontext vari den framträder. En annan definition utgår från en kritisk diskursanalys där forskaren utgår från ett mer omfattande synsätt på den skrivna texten som analysobjekt än den som beskrivs ovan (Ibid, s. 254).

Diskursanalys som metod lägger, med ovan nämnda beskrivning, ett starkt fokus på att analysera språket i texter. Då det finns olika dominerade sätt att tala om olika fenomen leder det till att diskurser får sociala konsekvenser. Det kan exempelvis handla om hur sättet invandrare, hemmafruar eller barnfamiljer framställs i texter som därmed leder till att de kategoriseras på ett visst sätt. Sättet att framställa orden och hur det skrivs om dessa fenomen skapar identiteter som i sin tur skapar någon form av makt (Ibid s. 254-256).

Då vi har för avsikt att synliggöra den bild ledarskribenter har på flyktingbåtar som företeelse och om bilden har förändrats över tid kan en sådan analys även bidra med en förklaring till politiska vägval samt ge en bild av de åsikter samhället i stort har gällande företeelsen flyktingbåtar. För att kunna belysa detta anser vi att diskursanalys är en bra metod då den kan blottlägga den samhälleliga kontexten gällande denna företeelse.

4.2.1 Kritisk diskursanalys

Inom kritisk diskursanalys (CDA) finns det olika angreppssätt att kritiskt analysera diskurser. Eftersom Norman Faircloughs kritiska diskursanalys är en av de mest utvecklade metoderna inom CDA kommer valda delar av Faircloughs metod och ramverk att tillämpas vid denna uppsats för att även kompletteras med Håkan Jönsons (2008) verktyg *problemperspektiv*. Jönsons problemperspektiv är ett slags diskursanalytiskt verktyg som dels förtydligar Faircloughs kritiska diskursanalys genom tydliga frågeställningar men även kompletterar Faircloughs analysmetod för att ge ett bredare svar på vår frågeställning: Vilken bild av flyktingbåtar förmedlar ledarskribenter i svensk press? Metoden beskrivs nedan i 4.2.2.

Kritisk diskursanalys används för att empiriskt undersöka och teoretiskt problematisera relationen mellan den sociala och kulturella utvecklingen samt diskursiv praktik. Diskursiva praktiker är konstituerande av sociala praktiker, vilket innebär att skapandet och konsumtionen av texter bidrar till att skapa sociala identiteter och sociala relationer – som i sin tur leder till att social och kulturell förändring och återskapande inträffar (Phillips & Winther Jørgensen, 2000, s. 66-67). Det kritiska i kritisk diskursanalys är uppgiften att blottlägga ojämlika maktförhållanden genom att undersöka den diskursiva praktikens roll i bevarandet av den sociala världen och andra sociala dimensioner. Fairclough menar att diskurs och social praktik har ett dialektiskt förhållande gentemot andra sociala dimensioner. Detta innebär att diskursen avspeglas i de sociala strukturer och processer som den befinner sig i. Samtidigt har diskursen även egenskaper som både kan forma och omforma dessa sociala strukturer. En kritisk diskursanalys kan exempelvis användas för att blottlägga hur diskursiva praktiker i media både påverkas av och påverkar samhällskrafter – som i sin tur leder till skapandet av nya former av politik (Ibid, s. 68-69).

Då syftet med denna uppsats är att undersöka hur flyktingar som tar sig över Medelhavet framställs i media, kan en kritisk diskursanalys bidra till att ge en syn på hur framställningen har förändrats över tid och vilka faktorer som har påverkat, eller påverkar, denna förändring.

För att göra en detaljerad analys av texternas egenskaper rymmer Faircloughs kritiska angreppssätt en mängd olika redskap och begrepp. Utöver Jönsons sex problemfrågor kommer vi i vår undersökning använda begreppen modalitet och transitivitet, som inspirerats av Faircloughs kritiska diskursanalys.

Eftersom skribenter kan uttrycka sig på olika sätt har olika meningsuppbyggnader eller enskilda ord en stor inverkan på hur en text tolkas. Genom att undersöka i vilken utsträckning skribenten instämmer med det uttalade i texten fokuserar en analys av *modalitet* på att redogöra textens säkerhetsgrad. För att ge svar på vilken modalitet som karaktäriserar en text ligger begreppet affinitet väl till hands. Exempelvis uttalar sig satsen "flyktingkrisen är ett resultat av kriget i Syrien" som en bestämd och oomtvistlig kunskap. Detta exempel är en sats som har en hög affinitet eller med andra ord en hög modalitet. Skribenter kan även välja att moderera sina påståenden genom att använda ord som kanske, kan bero på, eller lite, vilka är tecken på en lägre modalitet, dvs en låg affinitet. Dessa typer av ordval och språkbruk kan användas för att tona ner modaliteten och därmed minska risken för skribenten att ha fel. Vilken modalitet, d.v.s. säkerhetsgrad, som karaktäriserar en text innebär konsekvenser för diskursens konstruktion av sociala relationer, kunskapssystem och betydelsesystem (Ibid, s. 88).

En analys av texters *transitivitet* innebär att fokus ligger i att klargöra hur processer och händelser är förenade med objekt och subjekt. Det som är av intresse vid en analys av transitivitet är att redogöra vilka konsekvenser som uppkommer beroende på vilken framställningsform av ett fenomen skribenten använder sig av. En textsats kan beskriva ett fenomen passivt genom att utelämna agenten. Exempelvis "Flyktingar tar sig med båt över medelhavet", denna sats utelämnar agenten, det vill säga, den faktor (person, institut m.m) som kan ses som ansvarig. Satsen framställs alltså som ett naturfenomen och sker utan ansvarig agent. Denna typ av satskonstruktion visar på att skribenten har större fokus på att framföra effekterna, och bortser från de processer och händelser som medför att flyktingar tar sig över havet med båt. Agenten blir framträdande först om satsen är skriven på ett annat sätt där skribenten framför att det finns en faktisk anledning till fenomenet inträffar (Ibid, s. 87).

Vår analys av transitivitet och modalitet i ledartiklarna kan dels bidra till att förklara hur mottagaren tolkar texterna vilket skulle kunna ge en bidragande förklaring till en eventuell samhällsförändring gällande företeelsen flyktingbåtar och dels bidra till att ge en förklaring till vad den enskilda ledarskribenten anser är viktigast gällande denna företeelse.

4.2.2 Problemperspektiv

Utöver delar av Faircloughs kritiska diskursanalys kommer vi även att använda oss av Håkan Jönsons (2008) analysverktyg som han beskriver i *Att studera sociala*

problem som perspektiv. Detta analysverktyg är ett komplement till den kritiska diskursanalysen då den dels – genom tydliga frågeställningar – blottlägger transitiviteten i ledarartiklarna och dels synliggör andra aspekter av texterna som krävs för att vi skall få svar på vår frågeställning.

Även om syftet med vår frågeställning inte är att söka svar på varför respektive ledarskribent har den syn de har på företeelsen flyktingbåtar anser vi att nedan beskrivna verktyg ger svar på vår frågeställning: Vilken bild av flyktingbåtar förmedlar ledarskribenter i svensk press? Detta då den utgår från problembeskrivningar.

Jönson bygger sitt analysverktyg på vad han kallar ett *problemperspektiv* som är inspirerat av diskursanalys där syftet med analysmetoden är att synliggöra sociala problem som framställs i texter genom att uppfatta hur problem i texter framställs, vem eller vilka som framställs som problemets aktörer samt om problemet som återges i texten förmedlas implicit eller explicit. Detta är något som kan lyftas fram genom att forskaren ställer *var-*, *hur-*, *varför-*, *vem-*, *vad-*, *när-* och *om-*frågor till sitt material (Jönson, 2008, s. 2, 5).

Analysverktyget Jönson (Ibid, s. 9) presenterar utgår ifrån vad han kallar problemkomponenter vilka delas in i karaktär, orsaker, konsekvenser och omfattning, historia och utveckling, lösningar, drama och roller samt illustrationer och exempel där varje komponent utgörs av ett antal frågeställningar som kan appliceras på texter. Han menar att detta verktyg skall ses som en hjälp att använda antingen i sin helhet eller för att modifiera – eller inspireras av – till ett liknande verktyg som skall ligga till grund för att analysera forskarens tilltänkta material – något som vi avser att göra. De olika komponenterna Jönson använder sig av har olika syften. Karaktär innebär att forskaren ställer frågor såsom: Vad är det verkliga problemet skribenten redogör för? Hur anses problemet vara av samma natur som andra problem? Detta för att få fram problemets karaktär vilket kan vara mer eller mindre tydligt i texten. Orsaker handlar om frågor om vad det belysta problemet beskrivs ha sin upprinnelse ur. Vidare innebär frågor om vad problemet resulterar i och i vilken utsträckning, att handla om konsekvenser och omfattning, medan hur det beskrivna problemet har utvecklats under tid handlar om historia och utveckling. Lösningar beskriver vem eller vilka som skall lösa problemet samt hur detta skall göras (Ibid, s. 10-11). Dessa fem komponenter är vad som beskrivs som resonande eftersom de förklarar skribentens tankegångar, medan drama och roller samt illustrationer och exempel är av mer illustrativ art. Dessa svarar istället på frågor som hur personer och fenomen beskrivs i en text – vilket kan liknas vid Faircloughs transitivitetsbegrepp gällande exempelvis vem som ses bära ansvaret för en viss händelse (Ibid, s.13).

Vi har valt att använda oss av sex av Jönsons sju problemkomponenter – karaktär, orsaker, konsekvenser och omfattning, lösningar, drama och roller samt illustrationer och exempel. Vi har medvetet valt bort problemkomponenten historia och utveckling, då vi anser att denna del av verktyget inte självklart är relevant för att vi skall få svar på vår frågeställning då vi inte söker en historisk belysning av respektive ledarskribents bild av flyktingbåtar som företeelse.

4.3 Tillvägagångssätt vid analys

Det första steget för analysen är en första inläsning av de ledarsidor vi valt ut till vår analys, för att därefter göra fler inläsningar och använda oss av Håkan Jönsons (2008:9) verktyg *problemperspektiv* för att på så sätt få svar på problemet, orsakerna till problemet, konsekvenserna av problemet, vilka lösningar ledarskribenten framför för att lösa problemet, vilka aktörerna är och deras roller i problemet samt hur och om illustrationer förekommer för att stärka ledarskribentens problemformulering. Detta gör vi genom att ställa valda frågor till vårt material som beskrivs nedan, där frågeställningarna är direkt tagna från Jönsons (Ibid) *problemperspektiv* som han presenterar i *Att studera sociala problem som perspektiv*

Problemperspektiv:

- Karaktär: Vad för slags problem är det? Hur anses det vara besläktat med andra problem?
- Orsaker: Vilka orsaker anges? En eller flera sammanhängande? Talas det om omoral eller skuld?
- Konsekvenser: Hur sker skadan? Anses problemet vara litet och avgränsat eller stort? Ett hot? Hanterbart eller ohanterligt
- Lösningar: Vilka förslag till lösningar ges och vem anses vara lämplig och/eller ansvarig att lösa problemet?
- Drama och roller: Vilka är problemets huvudsakliga aktörer? Förekommer (dramatiserande) utpekanden av offer/stackare, skurkar, räddare, publik?
- Illustrationer och exempel: Förekommer metaforer och bärande begrepp, typfallsberättelser, slagord, ikoner?

Därefter använder vi Faircloughs förfaringssätt för modalitet och transitivitet för att dels finna svar på om och hur skribenten framför exempelvis problem, orsaker eller effekter som sanningar eller om det går att utläsa en viss tveksamhet hos skribenten gällande dessa. Dels genom att utläsa huruvida skribenten bortser från processer samt händelser i förmån för vilka effekter problemet kan ha.

Det valda materialet har vi analyserat var för sig för att därefter diskutera de svar vi fått fram för att på så sätt nå ett gemensamt ställningstagande kring dessa. Vilket innebär att analysen speglar vår gemensamma tolkning av materialet.

Analysen av respektive ledarartikel kommer redogöras för var för sig där valda citat kommer presenteras och analyseras efter de verktyg vi har presenterat ovan. En förteckning av de ledarartiklar vi valt återfinns i litteraturlistan under respektive ledarskribenters efternamn liksom övriga referenser i vår studie.

5 Analys

1.

I ledarartikeln Vi behöver aldrig låta folk drunkna, skriven av Karin Pettersson, publicerad i Aftonbladet 2015-04-21, beskrivs flyktingar som dör när de försöker korsa Medelhavet och vad som är orsaken, liksom vem som har makten att förändra situationen. Genom komponenten karaktär går det att utläsa att skribenten anser att det är ett problem att flyktingar som tar sig via flyktingbåt över Medelhavet drunknar, vilket visar sig i meningen "Med skillnaden att människor nu i allt större utsträckning drunknar i stället för att räddas", liksom i frågan Pettersson ställer "Ska vi rädda människors liv – eller låta dem drunkna?", detta är dock ett implicit uttalande men som talar om liv kontra drunkning varpå vi gör denna tolkning. Att flyktingar drunknar är enligt Pettersson tätt sammanlänkad med andra problem som hon tar upp i artikeln då hon skriver "Skapa en fungerande sjöräddning i Medelhavet." och:

Anledningen till att de dör i Medelhavet är att Europas gräns är en mur. [...]Det som återstår är livsfarliga vägar i smugglares våld." (Pettersson, 2015)

Vilket visar på att hon anser att sjöräddningen i Medelhavet inte fungerar optimalt, samt att de stängda gränserna till Europa är ett problem eftersom flyktingar väljer alternativa, farliga, förbindelser till EU som människosmugglare utnyttjar vilket då även blir *konsekvensen* av problemet eftersom de stängda gränserna leder till att människosmugglare tar flyktingar över farligt vatten. Vidare menar Pettersson att problemet är politiskt, då hon skriver om både Italien och EU som aktörer vilka båda är politiska stater:

Tusentals människor skulle dö på Medelhavet. Ändå avslutade Italien programmet. Ändå ersatte EU det med ett undermåligt alternativ. (Ibid)

Vilken som är *orsaken* till att flyktingar dör menar skribenten är EU:s stängda gränser vilket påtalas genom ett explicit uttalande: "Anledningen till att de dör i Medelhavet är att Europas gräns är en mur." Ett uttalande som är direkt. Pettersson listar *lösningar* på problemet. De är förslag på ett antal åtgärder som exempelvis "Skapa en fungerande sjöräddning i Medelhavet." och "Bekämpa flyktingsmugglare och beslagta de fartyg som används.". Vilket visar på att Pettersson anser att lösningar på problemet finns och att dessa lösningar skall ske politiskt då de handlar om asyl, att konfiskera båtar, samt att införa lagliga förbindelser för flyktingar att ta sig in i Europa, handlingar som kräver någon form av politisk åtgärd. Petterssons artikel är *illustrativ* och förtydligar genom detta *dramat* och de *roller* hon har valt att skriva om. Att hon anser att flyktingar är offer är tydligt: "de kastar sig över våra taggtrådsstängsel och tar sig över Medelhavets

vatten med livet som insats.” Flyktingarna beskrivs som desperata människor som riskerar liv för att det saknas öppna vägar in i Europa. Förövarna är EU med sin stängda gräns och sin förkastliga sjöräddning, men även läsaren liksom hon själv:

Nu får vi tugga i oss den förutsägbara kostnaden i form av döda kroppar. Ja, "vi" och "oss". Vi är en del av EU. Det är också Sveriges gräns mot omvärlden Frontex bevakar. (Ibid)

Här beskriver Pettersson att vi som lever i Sverige, ett land som ingår i EU, bär ansvaret och det är vi som får stå för konsekvensen av de flyktingar som dör. En dömning av artikeln utifrån *transitivitet* ger alltså vid handen att den aktör som tydligast framträder är EU i stort.

Hög grad av *modalitet* i skribentens text går att utläsa på ett par ställen där hon använder sig av påståenden som en faktisk sanning och som inte påvisar några tveksamheter, vilket visar sig i meningarna:

Cyniska flyktingsmugglare skickar ut människor i båtar som de vet kan sjunka. De räknar med att någon annan plockar upp dessa män, kvinnor och barn. De bryr sig inte. (Ibid)

Här indikerar hon att alla människosmugglare är cyniska, att de förutsätter att någon annan räddar de flyktingar som fallit överbord samt att människosmugglarna inte ägnar uppmärksamhet åt om flyktingarna dör eller överlever. Detta är något Pettersson förmedlar till sin läsare utan någon form av källhänvisning till sina påståenden. Likaså i meningen "[...]Orsaken varför människor dör i Medelhavet är att gränsen till Europa är en mur." där Europas gränslinje är orsaken till att flyktingar dör snarare än det krig hon faktiskt refererar till i texten – det vill säga Syrien.

2.

I den osignerade ledarartikeln *Nöddrop måste besvaras*, publicerad i Dagens Nyheter (DN) 2015-04-21, beskrivs flyktingar som dör när de korsar Medelhavet med flyktingbåtar och är skriven kort efter att en båt med ca 950 flyktingar ombord sjönk, varav 28 personer överlevde. Att flyktingar dör är, enligt skribenten, även vad som utgör själva problemet, dvs *karaktär* i ledarartikeln vilket visar sig när skribenten skriver "Förra året drunknade rekordmånga[...]" och "I år fortsätter den tragiska trenden."

Artikeln är skriven på ett sätt där *orsakerna* till varför flyktingar dör på Medelhavet, är bestämda och beskrivs som sanna och oomtvistliga. Dessa ordval och meningsuppbyggnader är något som genomsyrar hela artikeln vilket tyder på att skribenten förmedlar information där *modaliteten* är hög. Även nedanstående citat karaktäriseras av hög modalitet.

Medelhavets flyktingvåg är resultatet av den europeiska migrationspolitikens paradox. Å ena sidan saknas det lagliga vägar in i Europa, å andra sidan är det väl på plats en mänsklig rättighet att söka asyl. Det skapar de skrupelfria smugglarnas drömmarknad. (DN, 2015)

I artikeln går det att utläsa tre huvudsakliga aktörer - flyktingarna, EU och flyktingsmugglare, om än i mindre utsträckning. Ovan citat kan därför också användas för att bedöma artikelns *transitivitet*. Främst läggs det ett stort fokus på effekter, snarare än processer, då det knappast refereras till det förflutna gällande anledningarna till varför flyktingar tar sig över havet. Detta går att utläsa eftersom att framställningsformen skribenten använder sig av beskriver fenomenet som en *konsekvens* av EU:s migrationspolitik. Det är alltså agenten EU som beskrivs som ansvarig för fenomenet flyktingbåtar samt möjliggör uppkomsten av människosmugglare. Vidare menar skribenten även att lösningen på problemet ligger på EU-nivå och framför exempelvis att ”Att samtliga EU:s medlemsländer tar emot fler kvotflyktingar[...].

Citatet nedan tyder på att språkbruket kring fenomenet skribenten uttrycker sig med visar på att flyktingbåtar beskrivs *illustrativt*, som en tragedi, där flyktingar dör i hopp om att ta sig till Europa:

Men lika lätt som det är att slå fast att det är en tragedi, och en eskalerande sådan, lika svårt är det att ge ett realistiskt svar på hur situationen ska lösas. (Ibid)

Här väljer skribenten att representera en verklighet där fenomenet flyktingbåtar konstitueras som en tragedi. Denna typ av informationsförmedlande kan leda till att diskursen får sociala konsekvenser där flyktingar som tar sig över Medelhavet via flyktingbåtar, på grund av den europeiska migrationspolitiken, framställs och därmed kategoriseras som offer. Denna tillskrivna roll som offer går att se ytterligare då flyktingarna även framställs som offer vilka existerar på flyktingsmugglarnas marknad.

3.

Ledarartikeln *Stoppa döden på Medelhavet*, skriven av Ivar Arpi (2015) för Svenska Dagbladet och publicerad 2015-07-02, skiljer sig från de övriga artiklarna som analyserats ovan. Arpi menar att Sveriges asylpolitik utgör en del av problemet till att människor drunknar i Medelhavet, då Sverige har permanenta uppehållstillstånd till syrier vilket är anledningen till att många flyktingar tar sig till Europa:

Eftersom Sverige har den mest tillåtande lagstiftningen, de mest generösa tolkningarna av konventionerna vi skrivit under och eftersom Sverige som enda land ger permanenta uppehållstillstånd till syrier, attraherar vi i dag fler människor än andra länder. (Arpi, 2015)

Detta är en implicit antydning om problemets *karaktär* men skribentens inställning blir tydligare i nedanstående *metaforiska* citat, där det också understryks att Sveriges godhet är falsk:

Sveriges generösa regler är en jättemorot som vi dinglar framför desperata människors ögon. Det är inhumant, för vår generositet är falsk. Vi vägrar hjälpa dem hit. Det finns inga lagliga vägar som att exempelvis söka asyl på ambassader. (Ibid).

Här visar även Arpi att Sverige lockar flyktingarna hit trots att det är omöjligt att ta sig in lagligt i EU, vilket kan riskera flyktingars död när de tar sig över Medelhavet. En *konsekvens* han även framför i andra delar av artikeln: ” Det kan vara så hemskt att vår snällhet är en bidragande orsak till att människor drunknar i Medelhavet.”. Arpi skriver i denna mening att Sveriges tillåtande asylpolitik – ”snällhet” – är orsaken till att flyktingarna dör i Medelhavet, men då artikeln beskriver en bristande asylpolitik i Sverige tolkar vi det som att han menar att flyktingarnas död i Medelhavet snarare är en konsekvens av den. Denna konsekvens beskriver han även metaforiskt – ”Sveriges generösa regler är en jättemorot som vi dinglar framför desperata människors ögon. [...].Det är som att locka med frälsning, men för att nå den måste man simma över ett hav fyllt med hajar”.

Skribentens *lösning* är en förändring av asylpolitiken: ”Ingen som kommer via flyktingsmugglarnas båtar skall kunna få asyl. [...] skapa fler lagliga möjligheter till asyl”. Detta tolkar vi som att Arpi menar att genom att neka flyktingar asyl som tar sig via flyktingbåtar över Medelhavet kommer antalet flyktingar som anländer denna väg att minska, samtidigt som lagliga möjligheter att ansöka om asyl bör införlivas. Ovan nämnda tolkning av det förra gör vi då skribenten tidigare i artikeln använde Australiens modell som ett exempel: ” Operation Sovereign Borders ser till att ingen som kommer via sjövägen når landet.”, ”Nu har antalet drunkningar sjunkit drastiskt.”

Utifrån en *transitiv* analys utmålar Arpi Sverige som subjekt och flyktingar som objekt i form av offer. Värt att notera är även att de offer som Arpi beskriver i sin text inte enligt honom utgör samma kontext. Han menar att de flesta flyktingar som färdas till Europa är mer ekonomiskt bemedlade än de som är kvar i flyktingläger i Syriens utkanter och att de flesta som färdas till Europa är mindre utsatta flyktingar än de förra:

För att ta sig över gränsen till Europa behöver de betala flyktingsmugglare stora summor pengar. Det är alltså sällan de allra mest utsatta som har råd att ta sig till Europa. De som kommer i båtarna vill givetvis skapa sig ett bättre liv för sig själv och sina barn. (Ibid)

För samtidigt sitter flera miljoner behövande människor fast i flyktingläger i Syriens närområde. Många av dem har samma önskan som de som åker över Medelhavet, men skillnaden är att de inte har råd att betala flyktingsmugglarna. (Ibid)

Dels är det de mindre utsatta flyktingarna som har ekonomiska möjligheter att ta sig till Europa, dels är det de utsatta flyktingarna i syriska flyktingläger som saknar detsamma. Dessa citat påvisar även hög *modalitet* i Arpis text där påståenden framförs som en faktisk sanning. Det kan finnas fler omständigheter som gör att flyktingar inte väljer vägen till Europa än endast ekonomi precis som det kan finnas andra orsaker till att flyktingar lyckas ta sig till Europa än endast rikedom men detta är något Arpi bortser ifrån.

4.

Artikeln *EU:s anständiga medlemsstater måste inrätta en human flyktingmottagning* skriven av Annika Ström Melin, publicerad i Dagens Nyheter 2019-06-27, inleds med att Italien har vägrat att ta emot ett fartyg som räddat flyktingar som var på väg att drunkna utanför Libyen, där enbart gravida kvinnor och andra skyddsbehövande har fått lämna båten. Skribenten använder sig av ett illustrativt språkbruk som beskriver flyktingarna som uttorkade och uttröttade. Vidare går det utläsa utifrån komponenten karaktär att skribenten pekar ut EU:s asylpolitik som problemet men också orsaken som behöver förändras. För även om det underliggande problemet är att flyktingar dör på Medelhavet, framställs det i huvudsak som ett politiskt problem.

Uttorkade och uttröttade män, kvinnor och barn används alltså som brickor i ett alltmer cyniskt politiskt spel om EU:s asylpolitik. (Ström Melin, 2019)

Skribenten beskriver flyktingar som uttorkade och uttröttade, där detta utpekande tyder på att skribenten vill förmedla flyktingar som offer. Trots dessa beskrivande ordval framställs även flyktingar metaforiskt i samma citat som brickor i ett politiskt spel. De ges därmed en avhumaniserande *roll* snarare än en offerroll. Detta begreppsliga avstånd till flyktingarna är något som genomsyrar hela artikeln och då skribenten använder sig av ett mer avhumaniserande språk är det framförallt det politiska problemet som är framstående i artikeln, snarare än flyktingarna som tar sig över Medelhavet.

Det som är märkbart med denna artikel är att det inte är flyktingarna och deras situation som är i fokus. Istället är det unionsproblemet, där *lösningen* utgår från EU eftersom dess medlemsstater “[...] måste ta sig samman” och inrätta en flyktingmottagning som innebär att inte bara Italien, Spanien och Malta skall ta emot flyktingar, utan en flyktingmottagning där alla länder samarbetar. Skribenten beskriver detta problem som en strid där det är EU:s asylpolitik som är en av orsakerna till varför flyktingar tar sig över havet:

På något sätt måste den utdragna striden om EU:s asylpolitik avgöras. Djungelns lag tagit över och de allra svagaste hamnar i kläm. Så kan det inte fortsätta. (Ibid)

Modaliteten i denna artikel är svårbedömd eftersom artikeln kan ses som uppdelad i två delar. I den första delen beskrivs problemkomponenten, där skribenten utmålar EU och dess asylpolitik som roten till problemet. Vidare i denna del finns det en rad formuleringar som tyder på en hög modalitet, där skribenten använder sig av ett språkbruk som argumenterar på ett säkert sätt. Nedan citat är ett exempel där skribenten inte lämnar rum för andra förklaringar:

De stängda italienska hamnarna ska fungera avskräckande för människor på flykt och visa övriga EU att Italien fått nog. (Ibid)

Under årtal har Dublinförordningens regler om "första asylland" varit ett märkligt system. (Ibid)

Samtidigt är artikelns andra större hälft skriven på ett sätt som kännetecknar en låg modalitet - där skribenten fokuserar på att ge förslag till olika *lösningar* på EU:s asylpolitik och skriver exempelvis, "[...] "koalition av villiga länder" skulle kunna gå samman [...]", "Frågan är om det ens är önskvärt att tvinga skyddsbehövande människor [...]" Anledningen till den, inledningsvis, höga modalitetsgraden och den säkra uppmålningen av att det är EU som är problemet, är något som tyder på att skribenten önskar att de förslag på lösningar som framställs skall vara mer mottagliga och ses som rimliga förslag hos läsaren. *Transitiviteten* tyder också på att det är EU som är den ansvariga agenten - till varför flyktingar drunknar. Således leder detta till att vår tolkning av artikeln inte är att skribenten söker uppmåna empati för flyktingarna hos läsaren, utan snarare resonerar med läsaren och förmedlar sin (tidningens) åsikt om att EU:s asylpolitik är bristande.

5.

Artikeln *Människor dör vid EU:s kuster också*, skriven av Ingvar Persson för Aftonbladet och publicerad 2019-06-28, har en framstående *illustrativ* karaktär där skribenten använder sig av ett exempel där en pappa tillsammans med sin dotter på flykt drunknat i vattnet utanför USA:s kust. Problemet som framförs i artikeln har främst ett fokus på att barn på flykt lider, men även att både barn och vuxna flyktingar har det jobbigt. Den bärande idén i artikeln är att barn på flykt lider som en *konsekvens* av den *karaktär* på problemet som är befast med att migrationspolitiken som är bristande och behöver förändras i både USA och i Europa. *Transitiviteten* för denna artikel är av en mer abstrakt karaktär, där den ansvariga agenten är hela världens migrationspolitik. Skribenten refererar till presidentkandidaten Elizabeth Warren som beskriver situationen med döende flyktingbarn och anledningen till detta:

En migrationspolitik som inte gör skillnad på en terrorist eller en kriminell och en liten flicka är inte en migrationspolitik som gör oss säkra [...]. (Persson, 2019)

Skribenten framför två *lösningar* på problemet. Den ena är att migrationspolitiken behöver förändras. Den andra mer framträdande lösningen är en välgörenhet där Aftonbladet och UNHCR tillsammans har startat en insamling för att hjälpa flyktingar: "Det är därför Aftonbladet tillsammans med UNHCR startat insamlingen "Hjälp människor på flykt". Vi gör tolkningen att artikeln är mer skriven för att måla upp en bild av flyktingsituationen som får läsaren att sympatisera med flyktingarna och informera läsaren om att Aftonbladet har ingått ett välgörenhetssamarbete med UNHCR.

Skribenten *illustrerar* hur barn på flykt dör - något som förmodligen väcker känslor hos många läsare. Artikeln har således också ett *dramatiserade* språkbruk: "Barn som tvingas marschera istället för att leka [...] en treårings drunknande kropp på en strand i Turkiet". Eftersom det finns en mängd exempel och utsagor som kan beskriva en tragisk verklighet där flyktingar som tar sig över Medelhavet drunknar gör vi även tolkningen att skribenten använder sig av dramatiska utpekanden som är extraordinära i syfte att måla upp en förfärlig flyktingsituation.

Denna tolkning görs då skribentens val att peka ut en pappa och dotter som drunknat utanför USA:s gränser, samt treåringen som fick stor uppmärksamhet i media, tyder på att målet med artikeln är att illustrera en så hemsk flyktingsituation som möjligt. Valet av dessa dramatiserade exempel är nog ett väl medvetet val - där Aftonbladet kan framföra att de är den 'goda tidningen', som hjälper döende flyktingbarn. Fenomenet flyktingbåtar framförs först i slutet av artikeln där skribenten kopplar händelsen där pappan och dottern drunknade med situationen på Medelhavet. "Det som händer på Medelhavet just nu är på många sätt lika ovärdigt som situationen längst Rio Grande."

För den 26-åriga Óscar Alberto Martínez Ramíerz handlade flykten säkert inte om politiska principer, bara om att komma undan fattigdom och kriminalitet och skapa ett lite bättre liv för sig och sin familj. Kanske finns ingen större princip. (Ibid)

Språkbruket och ordvalen i ovan citat är tydliga tecken på en låg *modalitet* eftersom skribenten använder sig av ord som modererar påståendena. Då syftet med artikeln inte är att förklara varför flyktingar som tar sig över havet drunknar har skribenten genom att skriva på detta sätt lämnat rum för andra förklaringar där exempelvis ordvalen *Säkert inte* och *Kanske* har tonat ner säkerhetsgraden. Trots att det finns spår som kännetecknar en högre modalitet, där skribenten exempelvis skriver "Flyktingarna behöver skydd och stöd", är artikeln i sin helhet skriven på ett sätt som kännetecknar en låg modalitet.

6.

Artikeln *Vad är målet med asylpolitiken i Europa*, skriven av Helene Riviere för Svenska Dagbladet och publicerad 2019-08-31, beskriver EU:s asylpolitik som en felande länk i det europeiska systemet – en asylpolitik som bör förändras. Genom Jönsons problemkomponent *karaktär* går det att utläsa att Riviere anser att flyktingbåtar som tar sig över Medelhavet tar fokus från det verkliga problemet vilket är EU:s asylpolitik "Men bilderna på flyktingarna på räddningsbåtarna tar allt ljus från den stora frågan.", samt i citatet nedan där Riviera menar att det är relevant att blicka bortom flyktingbåtarna, och att fokus bör ligga på EU:s asylpolitik.

Något måste vara fel. Antingen på löftet om internationellt skydd eller på dem som söker asyl när bara en tredjedel beviljas uppehållstillstånd och två tredjedelar får avslag.

Kan någon se vad målet är med asylpolitiken i Europa? (Riviere, 2019)

Visserligen skriver skribenten inte att något *är* fel, men hon ställer sig ändå frågande till EU:s asylsystem vilket gör att vi tolkar det som att skribenten anser att det finns ett problem med EU:s asylpolitik. Riviera lyfter också upp det fåtal som får asyl och menar att detta tyder på att felet antingen ligger hos människan "[...] på dem som söker asyl[...]" eller på asylsystemet "[...] löftet om internationellt skydd[...]" *Konsekvensen* av detta problem blir enligt skribenten att EU:s medlemsländer får en förändrad syn på varandra vilket riskerar konflikt mellan

länderna. Denna tolkning gör vi då hon dels skriver om Italiens inrikesminister Matteo Salvinis agerande gällande att förhindra flyktingbåtar att nå italiensk mark:

Det Matteo Salvini gör är ingenting annat än EU:s agerande i förstoring och i närbild. När EU spärrar ute de oönskade är alla överens om nödvändigheten och riktigheten men när en enskild nation hävdar överhöghet över sitt territorialvatten görs det till något förfärligt. (Ibid)

Här visar Riviere att när den enskilda medlemsstaten agerar på samma sätt som EU som institution ifrågasätts detta av andra medlemsländer, vilket även visar sig när skribenten skriver: ”President Macron är en drivande förkämpe för asylrätten[...]”, ”Men han är emot Italiens Matteo Salvini[...]” och ”Av Macron kallad nationalist och populist och utpekad som en av dem som riskerar att förstöra Europa.”

Matteo Salvini har en framträdande roll i artikeln där han beskrivs *illustrativt* som någon som inom EU framstår som ”[...] den nya syndabocken[...]” vilket visar på någon som får offerrollen i *dramat* där EU är agenten, liksom ”Man kan se honom som en sorts dissident, nödsakad att ingripa för att freda Italiens suveränitet”, där Riviere framställer Salvini som någon slags rebell som i första hand skyddar den egna nationen. I sista citatet går det även att utläsa att flyktingbåtarna samt EU beskrivs som ett hot mot Italien, denna tolkning gör vi då Riviere skriver att Salvini är ”[...]nödsakad att ingripa för att freda Italiens suveränitet.”

Hög *modalitet* i Helene Rivieres artikel går att utläsa på ett flertal ställen. Till exempel när hon skriver ”Migrationen drar isär EU. Frankrike och Italien drar åt olika håll.” Likaså när Riviere beskriver Matteo Salvinis agerande:

Han vägrade låta räddningsbåtarna angöra Italien trots att han måste vara medveten om att hans agerande går emot alla mänskliga instinkter. (Ibid)

Här framställer skribenten agerandet som Salvinis personliga val, utan hänsynstagande till att alternativa orsaker till inrikesministerns eller Italiens ställningstagande i frågan. Hög modalitet återfinns även när skribenten skriver att Salvini ”[...]måste vara medveten om att hans agerande går emot alla mänskliga instinkter”, då skribenten utgår från att det är en universell mänsklig instinkt att rädda människor i nöd. Vidare är modaliteten hög i Rivieras generalisering när hon beskriver att fokus har kommit att ligga på flyktingar som räddats från en möjlig drunkning på Medelhavet snarare än på EU:s asylpolitik – ”Det är så vi människor fungerar.” . I artikeln framgår det varken vad som är *orsaken* till en bristande asylpolitik eller konkreta *lösningar* på problemet.

5.1 Slutsats

Nedan sammanfattas ovanstående analys med nedslag främst vid de noteringar vi kunnat göra med hjälp av analysverktyget. De områden där vi inte har kunnat uttyda något specifikt via något av verktygets problemkomponent lämnar vi därhän. Avseende begreppet metaforer är det värt att nämna att analysen fann flertalet sådana i artiklarna men att dessa inte inverkar på hur flyktingbåtarna framställs. Därmed faller en analys av dessa utanför vår studie då vår tolkning blir att skribenternas förmedling av flyktingbåtar som företeelse skulle te sig på liknande sätt även om metaforer helt utelämnats.

Av det vi har kunnat uttyda framträder i första hand en tämligen gemensam syn i samtliga analyserade artiklar från 2015: flyktingar drunknar när de försöker korsa Medelhavet och flyktingpolitiken spelar en avgörande roll – där EU lyfts fram som skurken i dramat. De skillnader som går att utläsa i materialet från 2015 är att skribenterna för Aftonbladet och Dagens Nyheter framställer det faktum att flyktingar drunknar som ett huvudproblem, orsakat av EU:s migrationspolitik, medan skribenten för Svenska Dagbladet beskriver den bristande asylpolitiken som den problemkomponent som leder till orsaken – att flyktingar drunknar på havet.

I de analyserade artiklarna från 2019 skiftar perspektivet, främst avseende bilden av flyktingarna. Där de fyra år tidigare mer entydigt framställdes som offer, beskrivs flyktingbåtarna och dess passagerare i Dagens Nyheter (2019) som bricker i ett politiskt system. I Svenska Dagbladets artikel från samma år tillskrivs flyktingarna ingen roll alls, utan det är istället den italienske inrikesministern Matteo Salvini som målas upp som offer. Aftonbladets framställning 2019 går också i linje med denna utveckling av en skiftning i offerframställningen. Även om Aftonbladets språkbruk och illustrativa karaktär vid en första blick målar upp flyktingar som offer, kan denna framställning ifrågasättas eftersom målet med artikeln mer lutar åt att propagera för Aftonbladets kampanj “hjälp människor på flykt”.

Mot bakgrund av det ovan nämnda kan vi dra slutsatsen att de sex analyserade artiklarna i grunden delar samma verklighetsbeskrivning och att de skillnader som tydligast går att utläsa finns över tid. År 2015 fästs större vikt vid att flyktingar ser sig nödgade att försöka korsa Medelhavet, då detta utmålas som ett huvudproblem i såväl Aftonbladet som Dagens Nyheter. Fyra år senare har det skett en skiftning i hierarkin kring vad som utgör problem, orsak och konsekvens, eftersom artiklarna 2019 istället ensidigt lyfter fram EU:s asylpolitik som huvudproblemet.

Som följd härav går det att uttyda differenser i vår analys av transitiviteten, där de faktiska aktörerna i frågan varierar över tid. Med de tidigare stora fokuset på flyktingar framträder agenter som smugglare, de mottagande länderna, flyktingarna per båt i sig, medan det storpolitiska senare perspektivet mer uteslutande målar ut EU eller enskilda europeiska nationalstater som subjekt. I dessa beskrivningar av EU utmålas unionen aldrig på individbasis, där framstående politiker tar plats eller kritiseras för enskilda beslut. Detta sker dock i beskrivningen av medlemsstaterna och dess politiker, som i exemplet med Italiens inrikesminister Salvini och generell

i ledartiklarna framträder kritiken mot EU som mer abstrakt, medan kritiken mot de enskilda staterna är mer specifik.

Likaså framträder en skillnad i graden av modalitet mellan de två perioderna. Ledartiklarna skrivna 2015 bär generellt på en högre grad av modalitet än de som är skrivna 2019.

Vi kan även utläsa, utifrån vår analys via komponenten karaktär, att problemet främst beskrivs som europeiskt, oavsett om det handlar om de reella händelserna på Medelhavet med tragiska följder, eller om det rör EU:s ambitioner alternativt tillkortakommanden att göra något åt flyktingbåtarna som fenomen.

Även utifrån komponenterna orsak och lösning framträder den i grunden gemensamma hållningen artiklarna emellan. För även om lösningarna i det finstilla skiljer sig åt, har alla gemensamt att EU på ett eller annat sätt skall lösa problemet. Andra mer långsiktiga lösningar som exempelvis fred i krigsdrabbade länder nämns i mindre utsträckning. Ingen av ledartiklarna lyfter till exempel upp kriget i Syrien som ett huvudproblem i sammanhanget.

Vissa skillnader utmärker sig också skribenterna emellan. Där alla målar upp en bild av att det 2015 är synd om de människor som dör, intar Svenska Dagbladet en position där det finns gradskillnader flyktingar emellan, där de som flyr över Medelhavet beskrivs som mer välbeställda än sådana som är kvar i flyktinglägren, och som det då är än mer synd om.

5.2 Avslutande diskussion

När media fylldes med rapporter om flyktingvågen 2015 hamnade offren i självklart fokus, de ledartiklar som vi har granskat från 2015 visar också detta. Den diskurs som rådde där och då rörde i mångt och mycket de drabbade och hur de skulle kunna få den assistans som krävdes, alternativt hur det på bästa sätt skulle gå att undvika katastrofer till sjöss.

Den senare valda periodens ledartiklar intar ett annat fokus trots att det faktum att människor på flykt dör i Medelhavet är konstant. Utifrån en socialkonstruktivistisk synvinkel, där diskurser förändras i samspel med omvärlden, kan denna perspektivförändring hänga samman med ett skiftande fokus rent generellt i det rådande samhällsklimatet. Något som skulle kunna indikera att vårt studieobjekt, ledarskribenternas diskurs är påverkad av en vidare diskurs – samhällets – är att den allmänna debatten tycks ha gått från en diskussion om att ta emot drabbade – inte minst manifesterat genom Fredrik Reinfeldts vädjan till svenska folket i ett tal i augusti 2014 om att ”öppna era hjärtan”, eller Stefan Löfvens tal om att ”Mitt Europa bygger inte murar” på Medborgarplatsen den 6 september 2015 – till att mer handla om att gränser bör stängas samt att det skall finnas kvoter för hur många flyktingar som kan och bör tas emot.

Alternativt, med Kent Asps teori om medialisering i åtanke, har medias egen framställning påverkat den generella diskursen dithän att fokus har skiftat från ett mer individbaserat, humant, perspektiv till att bli mer av ett överstatligt problem. Något som kan tala för att denna skiftning har ägt rum är ovan nämnda Kent Asps

teorispecificering av begreppet medielogik, där en följd är att mediedramaturgin strävar efter att utveckla en viss händelse, så att en och samma verklighetsbeskrivning inte blir gällande över tid utan där en fråga eller ett ämne utvecklas och berättas på andra sätt samt angrips från andra håll.

Ytterligare stöd för att denna skiftning till ett mer avhumaniserat rapportering om flyktingar går att finna i den tidigare nämnda studien *The visual dehumanisation of refugees*, där forskarna nådde slutsatsen att flyktingar som antrade Australien via båt beskrevs som kollektiva hot för den rådande välfärden, snarare än individuella offer i behov av hjälp.

Att graden av modalitet förändrats över tid är mot bakgrund av ovanstående logiskt. Medan flyktingarnas situation framställdes som mer av ett huvudproblem var frågan av akut karaktär med mer tvärsäkra påståenden om sakernas tillstånd som följd. När debatten sedan kom att handla om det mer abstrakta problemet EU:s asylpolitik lanserades färre definitiva ställningstaganden om hur problemet skulle lösas i överstatlig anda. Dock med undantag av Helene Rivieres text för Dagens Nyheter 2019, där modaliteten var hög rörande inrikesminister Matteo Salvini, vilket å andra sidan förstärker tendensen att modaliteten ökar när den utpekade agenten är en person och inte en abstrakt överstatlig massa.

Värt att notera rörande modaliteten är också att vårt material består av ledarartiklar, där skribenternas retorik delvis utgör ett auktoritetsbyggande i syfte att övertyga med sin argumentation. Att då fastslå teorier – såväl vedertagna som mer lösryckta – som sanningar är en del av stilistiken.

Att de utvalda ledarartiklarna helt eller delvis bortser från ett tydligt huvudproblem – att det råder krig i Syrien vilket är själva grunden till att folk flyr från första början – är till synes anmärkningsvärt men måhända också ett resultat av denna uppsats genomförda begränsningar. Om sökningarna efter material breddats till att omfatta även ”konflikt”, ”krig” håller vi det för möjligt att vi skulle ha kunnat nå fram till andra resultat.

6 Referenser

- Arpi, Ivar, 2015. Stoppa döden på Medelhavet, *Svenska Dagbladet*. Ledarartikel. [Elektronisk] <https://app.retriever-info.com/go-article/05080320150702c41093207600a70639da7aa7680799f4/null/archive/search?type=jwt>. Hämtdatum: 2020-12-19
- Asp, Kent, 1986. Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning. Stockholm: Akademilitteratur
- Asp, Kent, 1990. *Medialisering, medielogik, mediekrati*. Göteborg: Nordicom-Information
- Bergström, Göran & Kristina Boréus, 2019. Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. Lund: Studentlitteratur AB
- Bolin, Niklas, Hinnfors, Jonas & Strömbäck, Jesper (2016). Invandringen på ledarsidorna i svensk nationell dagspress 2010–2015. I Truedson, Lars (red.), *Migrationen i medierna – men det får en väl inte prata om* (sid. 192–211). Stockholm: Institutet för mediestudier
- Burchill, Scott, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Terry Nardin, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit & Jacqui True, 2013. *Theories of international relations*. London: Red Globe Press
- Burr, Vivien, 2015. *Social constructionism*. New York: Routledge
- Börjesson Mats, 2003, Diskurser och Konstruktioner: En sorts metodbok. Lund: Studentlitteratur
- Jönson, Håkan, 2008. *Att studera sociala problem som perspektiv*. (Working paper-serien; Nr. 6). Lund: Socialhögskolan
- Persson, Ingvar, 2019. Människor dör vid EU:s kuster också, *Aftonbladet*. Ledarartikel [Elektronisk] <https://app.retriever-info.com/go-article/057349201906284a095c0547bffd1dabea796e0c03ccb5/null/archive/search?type=jwt>. Hämtdatum 2020-12-19
- Pettersson, Karin, 2015. Vi behöver aldrig låta folk drunkna, *Aftonbladet*. Ledarartikel. [Elektronisk] <https://app.retriever-info.com/go-article/05080320150702c41093207600a70639da7aa7680799f4/null/archive/search?type=jwt>. Hämtdatum 2020-12-19
- Phillips, Louise & Marianne Winther Jørgensen, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Osignerad, 2015. Nödros måste besvaras, *Dagens Nyheter*. Ledarartikel. [Elektronisk] <https://app.retriever-info.com/go-article/05091520150421b01de6983ee7d0cec67f5f542847d3da/null/archive/search?type=jwt>. Hämtdatum 2020-12-19
- Riviere, Helena, 2019. Vad är målet med asylpolitiken i Europa?, *Svenska Dagbladet*. Ledarartikel. [Elektronisk] <https://app.retriever-info.com/go->

- [article/0508032019083123777d5ce8a671d3cb237ffe6443f29f/null/archive/search?type=jwt](https://www.theguardian.com/world/2015/sep/02/shocking-image-of-drowned-syrian-boy-shows-tragic-plight-of-refugees). Hämtdatum: 2020-12-19
- Smith, Helena, 2015. Shocking images of drowned Syrian boy show tragic plight of refugees. *The Guardian*. Nyhetsartikel. [Elektronisk] <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/02/shocking-image-of-drowned-syrian-boy-shows-tragic-plight-of-refugees>. Hämtdatum 2020-11-27
- Strömbäck, Jesper, 2004. Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt. Stockholm: SNS Förlag
- Strömbäck, Jesper, 2015. Demokratin och det förändrade medielandskapet. Mot ökade kunskapsklyftor och deltagandeklyftor? Stockholm: Demokratiutredningen.
- Ström Melin, Annika, 2019. EU:s anständiga medlemsstater måste inrätta en human flyktingmottagning, *Dagens Nyheter*. Ledarartikel. [Elektronisk] <https://app.retriever-info.com/go-article/05091520190627ff913da21b3789914b6fae98c8ddf9d9/null/archive/search?type=jwt>. Hämtdatum 2020-12-19
- SVT = SVT:s webbplats, Ekonomisk kris driver allt fler migranter till Europa. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/ekonomisk-kris-driver-allt-fler-migranter-till-europa>. Hämtdatum 2020-12-03

7 Bilagor

Bilaga 1

Placement:ledare

Aftonbladet, Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet

flyktingar AND fartyg, flyktingar AND båt, flyktingar AND medelhavet, flykting AND båt, flykting AND fartyg, flykting AND medelhavet, flyktingbåt, flyktingfartyg, medelhavet AND båt, migration AND båt, migration AND fartyg, migration AND medelhavet, asyl AND fartyg, asyl AND båt, asyl AND medelhavet, asylrätt AND medelhavet, asylrätt AND båt, asylrätt AND fartyg, invandring AND medelhavet, invandring AND båt, invandring AND fartyg, asylsökande AND medelhavet, asylsökande AND båt, asylsökande AND fartyg samt flyktingkatastrof AND medelhavet.